

roda, imam svoje posebne misli, ki so take nature, da bi se vrgel sam preko praga družbe, če bi jih poskušal zagovarjati ali celo uveljaviti. Kako naj si služim kruh s filozofijo in zgodovino, če se premaknem preko praga? ... Kaj imam sploh pravico zahtevati kruha od te družbe, če jo zaničujem in podiram? ... Morda se mi posreči, da zastupim troje ljudi s strupom svojih misli ter tako izločim droben kamenček iz stavbe, ki bi je s svojimi šibkimi rokami nikoli ne mogel porušiti do temelja ...“ (str. 82.) „Ne zapravlja samó svoje učenosti, celo igra se s koščki kakor mlada mačka s solnčnimi žarki. Izmučen je in utrujen, zato ima čudovit smisel za smešno stran življenja. Tragično stvar postavi pred izbočeno steklo ter se raduje nad imenitno karikaturó.“ (Str. 69.) Ta sodba o človeštvu velja v resnici — ako odštejemo učenost — za Cankarja samega. On je nihilist in se s tem baha, ker misli, da nam to imponira. A nam se zdi smešno ...

Ko imenuje Cankar „filistra“ vsakoga, ki priznava še božjo avtoriteto (str. 7.), ko stavi v isto vrsto Kristusa, Husa in Napoleona (str. 135.), ko imenuje hudobnega duha „usmiljenega, nesebičnega, edinega pravega prijatelja človekovega“ (str. 38.), ko se hvali, da je ustvarjen iz testa, ki misli hudič iz njega napraviti novo človeštvo“ (str. 48.), ko pravi, da so „krščanski narodi gnusna golazen, ki ima vsakdo pravico, da jo strè s peto“ (str. 46.) — ko tako posnema brezumne vzklike preživelih satanistov iz drugih slovstev, nam ne zbuja nobenega drugega čuvstva, kakor usmiljenja vreden bolnik, katerega mrzlični vzdih pač razodevajo podobe, vtisnjene njegovim razdraženi fantaziji, ob katerih si pa mislimo: Revež ne ve, kaj govori!

Plitvi duhovi izkušajo po ceni doseči nekaj slave s tem, da ponižujejo in zasmehujejo to, kar je veličastno in vzvišeno. To je pač zadnji dušeslovni razlog za žalostno dejstvo, da se otroci nezrelega novodobnega svetovnega nazarja tako predrzno zaganjajo v večne resnice krščanstva. Zato si tudi Cankar izkuša pridobiti cenenih lavorik na tem polju, ko pravi, da se je slovenski narod „pomehkužil in pohujšal pod vplivom krščanstva in njegovih hlapčevskih nauk“ (str. 74.). Kaj naj pač odgovorimo histeričnemu dekadentu, ki zdravemu ljudstvu očita, da je pomehkuženo! Kaj naj rečemo človeku, ki se norčuje iz onih, katerih „tolažba je v brezplodnem sanjarjenju, v lepih poljasnih sanjah o vsemogočnem Bogu!“ Po ušesih mu zvene razne blasfemije blaznih nadjudi, ko pravi: „To je narava človeška — klečplazstvo ... Tako so si ustvarili Boga in kralja ...“ (str. 159.). Nekaj nečuvveno origi-

nalnega hoče povedati, in zato popisuje mini-stranta, ki je „Boga sovražil“. Domišlja si, da bo vse bogoslovje prebrnil, ko piše, da Bog ljudi „vara“, da Bog „poslušá pobožno molitev in jo zasmehuje“ (str. 103.). Moralne krščanske zapovedi so mu nevšečne, in zato jih hoče spraviti s sveta s potezo svojega vsemogočnega peresa: „Jaz samó ne morem razumeti, čemú se sramujemo in čemu obžalujemo, da smo pokazali moráli hrbet ter se udali mesenim slastém ... Morála je kralj brez kraljestva“ (str. 154.). Dekadent misli, da je neskončno vzvišen, ko nam to pripoveduje, a nam se zdi neskončno nizek ...

Montaigne pravi nekje: „Neverniki se trudijo, da bi bili še slabši, kakor je mogoče.“ Zdi se nam, da se tudi Cankar trudi tako. Ker ne more priti v soglasje z večnimi zakoni, se hoče nad njimi maščevati in jih razbiti. A pri tem odkriva samo svojo slabotno onemoglost. Nam je žal za ta zavoženi in pokopani talent!

Taka je vsebina te knjige, ki se začenja filozofično, nadaljuje podlo in končuje neumno. To ni knjiga za lahkomišelné ljudi, ampak knjiga za nesrečne, da postanejo še bolj nesrečni, knjiga za izgubljene, da se še bolj izgubé. Večji satirik kakor pisatelj pa je vsakako knjigotržec, ki nam to knjigo priporoča kot — božično darilo!

Dr. E. Lampe.

Roza Jelodvorska. Lepa povest za mladino. Spisal Krištof Šmid. Založil Lavoslav Schwentner v Ljubljani. — Pred dvema mesecema smo omenili novo izdajo te mladinske povesti. Tu imamo že zopet drugo. Izšla je s šestimi podobami v barvotisku, ki so preprosto izdelane v najživejših barvah. Slog se nam je zdel v zadnjič omenjeni izdaji poljudnejši, dasi je tudi ta pravilen. R.

Hrvaška književnost.

Foma Gordjejev. Ruski napisao Maksim Gorkij. Preveo Milan Šarić. Naklada i tisk Dioničke tiskare u Zagrebu. Cijena knjigi 2 K 40 h, poštom 2 K 60 h. — Na grobu pesnika Nekrasova je rekel slavni romanopisec Dostojevskij, da izide za Nekrasovim prvi korifejam ruske poezije enakopravni pesnik — iz preprostega naroda. Tako se je tudi zgodilo. Iz proletariata je vstal Maksim Gorkij. Piše se pravzaprav Pješkov. Psevdonim „Gorkij“ pomenja „grenak, poln gorja“, kar je gotovo v zvezi z njegovim nemirnim, a tudi trpkim življenjem. To življenje, ki je res jako zanimivo, naravnost romantično, mu je pripomoglo po-

živiti in pokrepiti v duši one motive, ki jih obdelava sedaj tako umetniško in s takim uspehom. Njegovo življenje je življenje bosjaka (bosopetca), vagabunda, življenje ruskega proletarca, ki je dosegel čisto nepričakovano vrhunec pisateljske slave. Sam pripoveduje o sebi: „Rodil sem se 14. marca 1868 v Nižnjem Novgorodu kot sin malega meščana tapetnika Pješkova in njegove žene Barbare, ki je bila hči barvarja Kaširina. Oče je umrl v Astrahanu, ko sem bil star pet let, mati pa v istem času v Ranavinu. Stari oče me je iz psalmov in iz molitvene knjižice naučil brati, in ko sem imel devet let, dal me je za učenca v prodajalno čevljev. Pa kmalu jo pobrišem in se poprimem risanja, zopet uidem in vstopim za učenca pri nekem slikarju. Tudi tu ne vzdržim in se grem na neko ladjo kuhat učiti, pozneje pa postanem vrtnarski pomočnik. To vse sem doživel do svojega petnajstega leta. Ta čas sem pridno prebiral razne povesti neznanih pisateljev, kakor „Drznega Andreja“ itd. Na ladji je vplival kuhar Smurij največ na moj razvoj. Skupno sva brala svetniške legende . . . Polastila se me je nepremagljiva želja, da bi se izobrazil. Ker me nihče ni hotel poučevati zastonj, sem vstopil kot pomočnik v sladničarnico in zaslužil mesečno tri rublje.“ Leta 1889. se vrne v Nižnij Novgorod in je pisar pri nekem advokatu. Od tedaj naprej začne mirneje živeti. A njegova nepokojna narava mu ne dá živeti v rednih razmerah. Polasti se ga iznova strastno, nevzdržno hrepenenje po potepanju; popusti vse in gre, kamor ga nesó noge — v Kavkaz, v Besarabijo, na Krim, v Rumunijo. Pisati je začel zgodaj. Zaslovel pa je šele leta 1896., in od tedaj je znano njegovo ime že po celi Rusiji.

Njegovi junaki niso pravzaprav nič drugačni kakor ljubljenci druge ruske literature sploh. Kamor se obrnejo, povsod imajo nesrečo, izvečine so jako nadarjeni, a ne morejo doseči sebi primernega delokroga v življenju. A on ne žaluje ž njimi, jim ne kaže nikake rešilne poti kot drugi, marveč jih občuduje kot resnične, odkrite, zlate, svobode žejne duše. Njegovi bosjaki so ljudje, ki beže pred vsem trdnim, določenim, navadnim. In kaj jih žene iz kraja v kraj? Odgovarja nam na to vprašanje globoka psihologija ruskega življenja, ki se razvija še sedaj v tesnih, omejenih razmerah. — Ta nezadovoljnost, ta neutešljivi nepokoj in nevzdržno hrepenenje je lastno v posebni meri Fomu Gordjejevu, junaku v prvi večji povesti Maksima Gorkega.

Foma Gordjejev je edinec milijonarja Ignacija Gordjejeva, ki si je pridobil svoje ogromno

premoženje največ, kakor pravi Gorkij, „z golo energijo in ker ni bogvekaj premišljal, ko je izbiral sredstva, da doseže svoj cilj, ker ni poznal razen svoje volje nobenega zakona.“ Mati je Fomu umrla še v otroški postelji. Oče ga torej dá v vzgojo sosedu, trgovcu Majakinu. Sam pa hodi po trgovini in se vdaja pijači. Pri ujcu Majakinu je deček prepuščen popolnoma samemu sebi. Ti sebični, za bližnjika kakor led mrzli ljudje mu ne znajo probuditi duše. Hoditi začne v šolo; tovariša ima le dva, ki ga le izkoriščata in se norčujeta iz njega. Čisto je odvisen od njiju, a močnega, tajnega hrepenenja po samostojnosti ne more utajiti. Ko ga prvič pošlje oče z ladjo na Volgi po kupčiji, pokaže, da ni sposoben za ta posel. Nenadoma zadene starega Gordjejeva kap, in Foma ostane sam. Osamljenost ga muči. Zastonj vzdihuje in prosi ljudi ljubezni in sveta. Njih srca so zanj gluha in nema. Trgovati ne zna, drugače si tudi ne ve pomagati, zato se jezi nad življenjem, sovraži imetje, zato razsipa brez namena svoje milijone. Obdajajo ga sami nevedneži, nečistniki, skopuhi in lakorniki, ki hité samo za denarjem in uživanjem. On jih sovraži, gnusijo se mu, spušča se ž njimi v boj, a sam neuk, slaboten in premalo energičen, se vdaja ženskim, se zapleta vedno bolj in bolj — in podleže.

Ujec Jakob Tarasovič Majakin je zvit, lokav in premeten trgovec. Za druge ljudi in njihov blagor se briga le toliko, kolikor služi njegovim sebičnim namenom. Proti Fomu modruje vedno o življenju, a ne pokaže mu, kako naj dela in živi, da bo miren, srečen in zadovoljen. Pusti ga nalašč, da se strmoglati v pogubo, samo da ga dá sodnijsko proglasiti za norca in se tako polasti njegovega premoženja. In taki so izvečine vsi trgovski tipi v povesti.

Celo povest preveva tiha, Slovanom lastna, mehka melanholija; čarnokrasni opisi narave, posebno ob Volgi, ji dajejo osobito milino; nekatera mesta so prav romantična, in ta romantika ravno loči Gorkega od drugih ruskih pisateljev. Značaji so narisani krasno, dialog je dramatičen in jezik prav lep. Vsak trezen bravec pa tudi lahko uvidi, da plava nad povestjo revolucionarni duh Gorkega, ki se ti vsiljuje v srce. Hrvaški prevod je gladek in lep.

Lovro Pogačnik.

Trenutci. Stihovi M. Sabića. Tisak i naklada N. Pissenbergera i J. Schnürmachera kom. društva u D. Tuzli 1901. Ciena 2 K. Str. 225. — V štirih „knjigah“ nam Sabić opeva svoje misli in čuvstva. Našli smo v njih mnogo prav lepih liričnih utrinkov. Kot svoj „Credo“ je postavil Sabić na čelo zbirki prolog „Zemlja i nebo“,